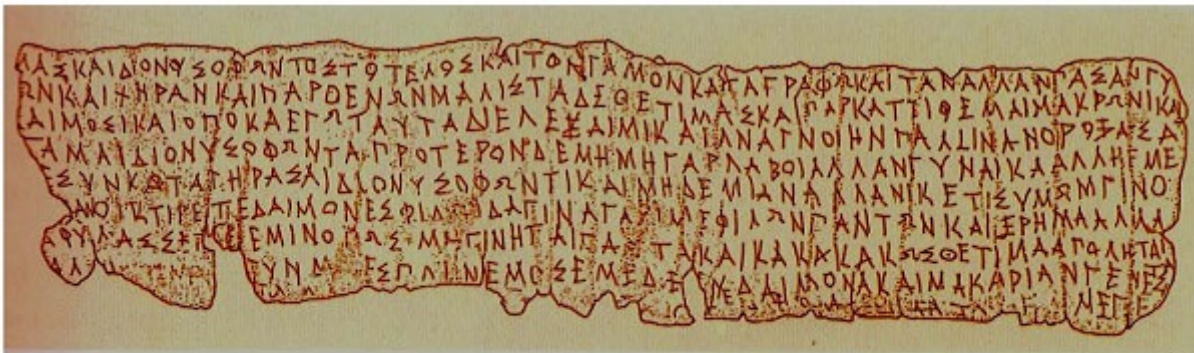

Η ερωτική κατάρα από την Πέλλα: το πρώτο κείμενο της μακεδονικής διαλέκτου που ήρθε στο φως

/ [Πεμπουσία](#)

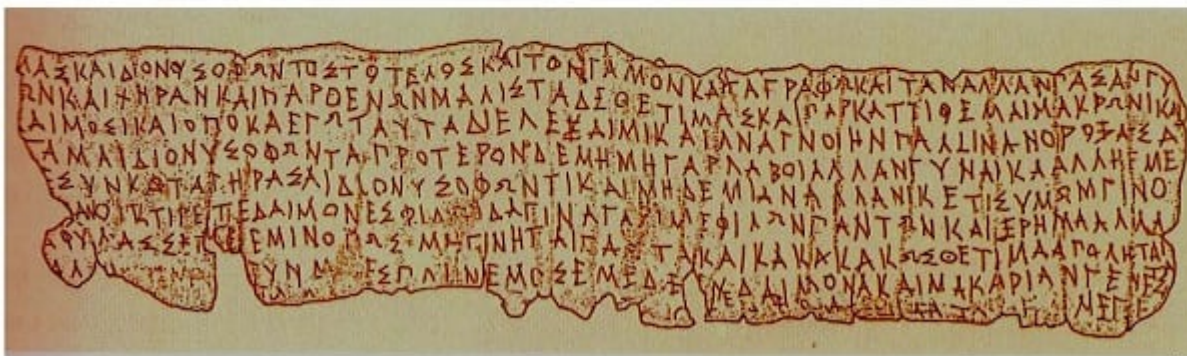

0 cm

30cm

Το 1986 βρέθηκε στην Πέλλα ένα από τα σημαντικότερα από γλωσσική άποψη κείμενα της μακεδονικής γης.[1] Πρόκειται για ένα ταπεινό κείμενο, μια ερωτική κατάρα (κατάδεσμος), αλλά αποτελεί μια από τις σπουδαιότερες άμεσες μαρτυρίες για την ελληνική διάλεκτο που μιλούσε ο μακεδονικός λαός στην πρωτεύουσα του βασιλείου του. Χρονολογείται γύρω στα 375-350 π.Χ. και δείχνει πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η γλώσσα των Μακεδόνων αποτελούσε μια ξεχωριστή παραλλαγή των λεγόμενων βορειοδυτικών ελληνικών διαλέκτων, που με τη σειρά τους συγγενεύουν στενά με την δωρική. Όπως σημειώνει ο Crespo 2012, 55: «Ο ερωτικός κατάδεσμος παρέχει έναν νέο τύπο βορειοδυτικής δωρικής και δεν έχει παράλληλο στις λογοτεχνικές διαλέκτους. Οι μέχρι τώρα γνωστοί κατάδεσμοι είναι όλοι γραμμένοι στην τοπική διάλεκτο της περιοχής όπου βρέθηκαν και δεν υπάρχει λόγος να υποτεθεί ότι η πινακίδα αυτή αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα. Εφόσον ο κατάδεσμος από την Πέλλα παρουσιάζει έναν συνδυασμό διαλεκτικών χαρακτηριστικών που διαφέρει από όλες τις άλλες τοπικές ή λογοτεχνικές

διαλέκτους, πρέπει να αποκλειστεί η πιθανότητα να γράφτηκε σε κάποια άλλη διαλεκτική περιοχή και να μεταφέρθηκε έπειτα στην Πέλλα. Καθώς μαρτυρείται αποκλειστικά στην αρχαία Μακεδονία, η διάλεκτος μπορεί δικαιολογημένα να ονομαστεί μακεδονική. Οι μαρτυρίες γι' αυτήν είναι τόσο πενιχρές και πρόσφατες όσο π.χ. και για την παμφυλιακή, αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πρόκειται για ελληνική διάλεκτο».

0 cm

30cm

Σύνοψη περιεχομένου: μια ανώνυμη γυναίκα καταριέται τον αγαπημένο της Διονυσοφώντα να μην παντρευτεί, όπως προφανώς, σκοπεύει, την Θετίμα, αλλά να προτιμήσει την ίδια.

[Θετί]μας καὶ Διονυσοφῶντος τὸ τέλος καὶ τὸν γάμον καταγράφω καὶ τᾶν ἄλλᾶν πασᾶν γυ-

[ναικ]ῶν καὶ χηρᾶν καὶ παρθένων, μάλιστα δὲ Θετίμας, καὶ παρκαττίθεμαι Μάκρωνι καὶ

[τοῖς] δαίμοσι· καὶ ὁπόκα ἐγὼ ταῦτα διελε<ί>ξαιμι καὶ ἀναγνοίην πάλ[ξ]ιν ἄνορ<ύ>ξασα,

[τόκα] γᾶμαι Διονυσοφῶντα, πρότερον δὲ μή· μὴ γὰρ λάβοι ἄλλαν γυναῖκα ἄλλ' ἢ ἐμέ,

[ἐμὲ δ]ὲ συνκαταγηρᾶσαι Διονυσοφῶντι καὶ μηδεμίαν ἄλλαν· ἰκέτις ὑμῶ<ν> γίνο-
[μαι· φίλ]αν οἰκτίρετε δαίμονες φίλ[ο]ι· δαπ<ε>ινὰ γὰρ ἴμε φίλων πάντων καὶ ἔρῆμα· ἀλλὰ

[—]α φυλάσσετε ἐμὴν ὄ[π]ως μὴ γίνηται ταῦ[τ]α καὶ κακὰ κακῶς Θετίμα ἀπόληται·

[...].ΑΛ[ ]ΥΝΜ..ΕΣΠΛΗΝ έμός, έμέ δέ [ε]ύ[δ]αίμονα και μακαρίαν γενέσται·
[— — —]ΤΟ.[— — —]...Ε.ΕΩ[ ]Α.[.]Ε..ΜΕΓΕ[— — —].

Δένω με μάγια γραπτά[2] την τελετή και το γάμο της Θετίμας[3] και του Διονυσοφώντος και όλων των άλλων[4] γυναικών και χηρών και παρθένων, ιδιαίτερα όμως της Θετίμας, και τα εμπιστεύομαι στον Μάκρωνα[5] και τους άλλους δαίμονες.[6] Κι όταν εγώ τα ξεθάψω, τα ξετυλίξω και τα διαβάσω πάλι, τότε να παντρευτεί ο Διονυσοφών, όχι νωρίτερα.[7] Και να μην πάρει άλλη γυναίκα, παρά εμένα, και εγώ να γεράσω μαζί με τον Διονυσοφώντα και καμιά άλλη. Γίνομαι ικέτης σας! Την φίλη σας οικτίρετε φίλοι δαίμονες, γιατί είμαι ταπεινή[8] και στερημένη απ' όλους τους φίλους. Αλλά προσέξτε για χάρη μου[9] ώστε να μην γίνει αυτός ο γάμος και η κακιά Θετίμα να χαθεί με τρόπο κακό...
...ο δικός μου, ενώ εγώ να γίνω[10] ευδαίμων και μακάρια...

[1] Πρόκειται για μολύβδινο έλασμα που βρέθηκε στην πρώτη νεκρόπολη της Πέλλας, νοτιοανατολικά της αγοράς της πόλης. Ήταν τυλιγμένη σε μορφή ρολού και είχε 9 χαραγμένες γραμμές. Στα αριστερά λείπει μια κάθετη λωρίδα περίπου 4 γραμμάτων. Η 8η και η 9η σειρά είναι πιο κατεστραμμένες.

[2] Το ρήμα που χρησιμοποιείται συνήθως στις κατάρες είναι το καταδέω (δένω με μάγια) ή καταδίδημι. Εδώ χρησιμοποιείται το καταγράφω που δίνει έμφαση στη γραπτή μορφή που έχει η κατάρα και συνηθίζεται πιο πολύ στις δωρικές περιοχές.

[3] Θετίμα = Θεοτίμη. Η απώλεια του /ο/ (υφαίρεση) απαντά στη βοιωτική, τη φωκική, στην Κω και ειδικά την μεγαρική, όπου έχουμε Θέδωρος, Θέγειτος, Θέμναστος και Θέτιμος. Από φωνητική άποψη το ίδιο συμβαίνει στο Κλε-<Κλεο- και το Νε-<Νέο-. Σύμφωνα με τον γραμματικό Δίδυμο τέλος ήταν η δωρική λέξη για τον γάμο, ενώ ο Ησύχιος παραδίδει γλώσσα τέλειοι· οί γεγαμηκότες, την οποία πρέπει να βρήκε σε Δωριέα συγγραφέα. Η μακεδονική, όπως φαίνεται από τη επιγραφή, χρησιμοποιεί την λέξη τέλος με την πιο επίσημη σημασία της επίσημης γαμικής τελετής, ενώ τη λέξη γάμος με την έννοια της σεξουαλικής ένωσης που πάντα συνυπήρχε στο ρήμα γαμέω, γαμῶ. Αντίθετα η αττική πρέπει να καινοτόμησε χρησιμοποιώντας στην θέση της κληρονομημένης λέξης τέλος τη λέξη γάμος. Ωστόσο ένα υπόλειμμα της παλαιάς χρήσης διατηρήθηκε στη φράση προτέλεια γάμου για τις προσφορές που έκαναν οι μελλόνυμφοι Αθηναίοι στην Αφροδίτη Ουρανία. Εδώ η λέξη προτέλεια σημαίνει την προ του γάμου προσφορά και κατά κάποιο τρόπο εξηγείται από τη γενική γάμου που ακολουθεί.

[4] Τᾶν ἄλλᾶν πασᾶν = τῶν ἄλλων πασῶν. Δύο ενδιαφέρουσες γλωσσικές παρατηρήσεις. α) Η γενική πληθυντικού των θηλυκών της πρώτης κλίσης ήταν κάποτε -άων. Η δωρική και αιολική συναίρεσαν σε -ᾶν, η αττική σε -ῶν. β) Ο δωρικός τύπος ἄλλᾶν κρατά τον αρχικό τονισμό στη λήγουσα, ενώ ο αττικός ἄλλων τον ανεβάζει στην παραλήγουσα υπό την επίδραση του ομόηχου αρσενικού τύπου.

[5] Ο Μάκρων είναι ο νεκρός μέσα στον τάφο του οποίου τοποθετείται η κατάρα. Οι νεκροί θεωρούνταν ότι μπορούν να φέρουν την εκπλήρωση μιας κατάρας (νεκυδαίμονες). Παρκαττίθεμαι = παρακατατίθεμαι (πβ. παρακαταθήκη). Ο μακεδονικός τύπος παρουσιάζει αποκοπή των προθέσεων, όπως συμβαίνει στην δωρική και αιολική. Ο ίδιος

τύπος απαντά στην λακωνική Ηράκλεια της Λουκανίας. Ωστόσο η αποκοπή του βραχύχρονου καταληκτικού φωνήεντος της πρόθεσης κατά στη λειτουργία της ως προρρηματικού συμβαίνει πριν από οδοντικό κλειστό (παρκαττίθεται), αλλά όχι πριν από υπερωικό κλειστό: καταγράφω, συγκαταγερᾶσαι· δεν υπάρχει αποκοπή στον τύπο ἀναγνοίην.

[6] Δαίμοσι είναι ο κοινός ελληνικός τύπος. Η γειτονική θεσσαλική είχε δαιμόνεσσι και η τυπική βορειοδυτική ελληνική δαιμόνοις.

[7] Όλες αυτές οι πράξεις που υποδηλώνουν μελλοντική αναίρεση της κατάρας δεν πρέπει να νοηθούν ως κάτι που θα συμβεί πραγματικά, αλλά αποτελούν ένα είδος σχήματος του αδυνάτου, δηλαδή κάτι που δεν θα συμβεί, και ενισχύουν αντί να αποδυναμώνουν την κατάρα. Γᾶμαι = γαμήσαι, απαρέμφατο αορίστου.

[8] Το αρχαίο κείμενο παρουσιάζει την ακατάληπτη γραφή ΔΑΓΙΝΑ. Ο Dubois υποθέτει ότι το Γ είναι λάθος αντί για το Π. Προκύπτει λέξη δαπινά, όπου το δ θα ισοδυναμεί με το αττικό τ και το ι θα ήταν ορθογραφικό σφάλμα αντί του ει. Δαπεινά = ταπεινή. Ο ιδιόμορφος τύπος ἰμε (είναι άτονος, επειδή ο τόνος εγκλίνεται στο προηγούμενο γάρ) αντιστοιχεί στο αττικό εἰμί. Μπορεί να οφείλεται επίσης σε ορθογραφικό λάθος. Γενικά οι κατάδεσμοι βρίθουν από ορθογραφικά λάθη σε όλο τον ελληνόφωνο κόσμο.

[9] Δωρικό ἐμῖν = ἐμοί.

[10] Γενέσται (βορειοδυτικός τύπος) = γενέσθαι.

Πηγή: heterophoton.blogspot.gr